

Zgodovina cerkvenih knjižnic mariborske nadškofije

Dragocene zbirke in Slomškova knjižnica

S prenosom škofijskega sedeža leta 1859 je blaženi Anton Martin Slomšek prepeljal v Maribor tudi dragoceni fond kodeksov in inkunabul, ki so tvorili osnovo škofijske knjižnice. Rokopisi in inkunabule Škofijske teološke knjižnice se danes nahajajo v Nadškofijskem arhivu. Popisani so v dveh publikacijah, in sicer je slovenske srednjeveške rokopise popisal Milko Kos (*Srednjeveški rokopisi v Sloveniji*, Ljubljana 1931), inkunabule pa A. Gspan in J. Badalić (*Inkunabule v Sloveniji*, Ljubljana 1957).

Po popisu iz leta 1931 naj bi bilo v NŠAM 49 rokopisov in po popisu inkunabul iz leta 1957 112 inkunabul. Ta fond sodi med eno najbogatejših tovrstnih zbirk v Sloveniji. O fizičnem stanju zbirke srednjeveških rokopisov, ki so sedaj v Nadškofijskem arhivu Maribor, piše v svoji disertaciji Jedert Vodopivec iz Arhiva Slovenije. Podrobno analizira vseh 49 rokopisov, med katerimi jih je 47 vezanih v trde platnice (bukev, smreka) in dva v mehke. Štirje kodeksi v času popisa leta 1997 niso bili dosegljivi in vse kaže, da so izginili v času 2. svetovne vojne. Glede na to, da je omenjena disertacija bila narejena s področja konservatorstva, so v njej podrobneje obdelane različne vezave teh rokopisov in po oceni avtorice je v zbirki mogoče najti najrazličnejše, tudi zelo lepe primerke srednjeveške vezave. Zbirka je po takratni oceni bila še vedno dobro ohranjena in kar je najpomembnejše, to je najbogatejša zbirka kodeksov z ohranjenimi srednjeveškimi vezavami v Sloveniji. Dva kodeksa restavratorka s knjigoveškega in knjigotrškega vidika v svoji disertaciji še poseben izpostavlja (J. Vodopivec, *Razvoj struktur v srednjeveških rokopisnih vezavah*, Ljubljana 1998). Nadškofijski arhiv je v okviru stalne razstave Historia Lavantina na Betnavi – na novo postavljene konec leta 2006 – začasno dal na ogled nekaj najzanimivejših kodeksov, ki so navedeni v katalogu razstave (*Kulturna, verska in socialna zgodovina mariborske (nad)škofije*, Maribor 2006). Nekateri kodeksi so bili po letu 1997 restavrirani in januarja 2006 sta dr. Ana Golob ter dr. Jedert Vodopivec iz Arhiva Slovenije v Univerzitetni knjižnici Maribor predstavili dva obnovljena srednjeveška rokopisa iz škofijskega fonda. Pri tem sta izpostavili zahtevno in dolgotrajno restavratorsko delo, seveda pa tudi vsebinsko in oblikovno podobo obeh rokopisnih kodeksov, ki imata tako kot celotna nadškofijska zbirka status kulturnega spomenika.

Inkunabule (prvotiski, izšli med leti 1450 in 1510) škofijske knjižnice so prav tako shranjene v sedanjem Nadškofijskem arhivu, razen ene iz leta 1480, ki jo hrani Teološka knjižnica. Ta sodi v zbirko Svetih pisem v različnih jezikih in zavzema posebno mesto v

knjižnici, saj je najstarejša knjiga Teološke knjižnice Maribor. Odkrili smo jo pred nekaj leti, ko smo skušali ponovno postaviti ter urediti celoten fond škofijske knjižnice in je arhiv oddal knjižnici del starega fonda. Takrat odkrita Biblia Sacra je inkunabula, tiskana v beneški tiskarni leta 1480. Bila je v fondu škofa Stepišnika in ima vpisane njegove inicialke (»J. M. Ep.« – Jacobus Maksimilianus Episcopus). Po vezavi sodeč je bila konec 19. stoletja na novo zvezana in obrezana, pri čemer so bili delno poškodovani deli besedila in marginalij. Manjka naslovna stran, vendar je njeno poreklo razvidno iz impresuma, ki je na koncu besedila pred začetkom indeksa. Inkunabula v Gspanovem popisu inkunabul na Slovenskem iz leta 1957 ni bila zavedena. Na osnovi avtopsije in primerjave z izvodom, ki ga hrani NUK (9711 IV ZD), je mogoče ugotoviti, da gre za latinsko Biblijo, tiskano v gotici, izšla je pred 31. majem 1480.

Slomškova zasebna knjižnica

Nadškof dr. Franc Kramberger je v svojem delu in skrbi za zapuščino blaženega Antona Martina Slomška uredil tudi njegovo knjižnico. Tako je danes v nadškofijskem dvorcu na Slomškovem trgu 19 urejena Slomškova knjižnica, v kateri je nadškof popisal ves knjižni fond, ki ga je blaženi A. M. Slomšek skrbno zbiral in hranil v svoji zasebni knjižnici. V tej dragoceni knjižnici so knjige v različnih jezikih, med njimi gotovo najdragocenejše s Slomškovimi vpisi oz. opombami, tudi s posvetili Slomškovih sodobnikov, ki so mu poklonili bodisi svoja dela kot avtorji bodisi dela drugih avtorjev. Nekateri časopisi iz Slomškove knjižnice, večji formati nemških časopisov, se nahajajo v Teološki knjižnici Maribor. Slomškova knjižnica obsega okoli 1000 enot in za znanstveno delo oziroma za potrebe faksimil je gospod nadškof dal na voljo posamezne izvode, tako da lahko rečemo, da je ta dragocena knjižnica na poseben način dostopna. Poleg Slomškove knjižnice nadškof dr. Franc Kramberger hrani izvode vseh Slomškovih del, ki so izšla bodisi kot izvirne izdaje ali kot ponatisi in jih je sam skrbno zbiral. Za Nadškofijo Maribor je Slomškova knjižnica skupaj z nadškofovo knjižnico in njegovim fondom Slomškovih del zelo dragocen duhovni in kulturni spomenik.

Slomškova skrb za znanstveno knjižnico

Knjižnica Lavantinskega bogoslovnega učilišča je v Mariboru bila ustanovljena hkrati z ustanovitvijo le-tega leta 1859. Že po dvornem dekretu z dne 24. marca 1785 je vsaka bogoslovna šola morala imeti svojo knjižnico, v kateri je moralo biti gradivo razvrščeno po predpisanem redu, v njej pa je morala biti strokovna literatura, ki so jo potrebovali pri svojem delu profesorji ter slušatelji (prim. H. Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten der Katholischen Kirche in Österreich*, Wien u. Leipzig 1894, 66). Slomšek je pozval duhovnike, naj darujejo knjige za bogoslovno knjižnico in ti so se množično odzvali. Osnova knjižnice je

bil fond knjig, ki je že bil sestavni del bogoslovne knjižnice v Šent Andražu, in katere knjige so označene z žigom *Lavanter Alumnat*. Ta fond je bil popisan v inventarnih knjigah, ki so danes v Nadškofijskem arhivu Maribor. Slomšek je v inventarne knjige sam zapisoval knjige, ki jih je kupoval ali kako drugače prispeval v bogoslovno knjižnico. Med zadnjimi je vpisal knjigo z letnico izida 1862 v Rimu. Slomšek je bil maja tega leta v Rimu, kar dokazuje, da je knjigo sam kupil, jo prinesel v knjižnico in jo vpisal v inventarno knjigo. Štiri ohranjene inventarne knjige predstavljajo katalog škofijske knjižnice, ki je bila hkrati bogoslovna knjižnica. Fond, popisan v teh knjigah, je razdrobljen, posamezne knjige je mogoče najti na različnih mestih v starem in živem fondu na lokacijah arhiva na Koroški 1 in knjižnice na Slomškovem trgu 20.

Kompletiranje tega fonda bi zahtevalo nekajletno delo, vendar bi bilo mogoče na ta način na novo postaviti prav to najstarejšo škofijsko knjižnico, ki so jo za svoj študij uporabljali prvi gojenci Slomškovega lavantinskega učilišča, in te knjige še danes uporabljajo študentje Teološke fakultete. V minulem stoletju je v viharjih vojnih letih bila knjižnica Lavantinskega bogoslovja s celotnim fondom škofijske knjižnice raztresena po različnih škofijskih stavbah, delno so jo Nemci celo odpeljali ali uničili. Mariborska škofija si je v povojnih letih večkrat prizadevala obnoviti in ohraniti staro knjižnico. Trdna ideja o ponovni ureditvi dragocene škofijske knjižnice izpred nekaj let je danes nekako zamrla zaradi brezizhodne prostorske rešitve. Vendar upanje ostaja in z njim ostaja možnost, da bo Slomškova zapuščina v obliki dragocene Nadškofijske knjižnice, zbrane in urejene na enem mestu, nekoč znova zaživela.

Fanika Krajnc-Vrečko